

temes-3)

GUSTAU MUÑOZ. Assagista, traductor i editor

LA INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM - CENTRE VALENCIÀ D'ESTUDIS I INVESTIGACIÓ

Support a la recerca, la difusió cultural i les publicacions

D'ençà del 2015 la Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i Investigació desplega la seua activitat multiforme, amb noves energies, i contribueix a enriquir el panorama cultural. Aquesta institució singular, dependent de la Diputació de València, té una llarga història. Es va fundar el 1948, en ple franquisme, i al llarg del temps ha travessat èpoques molt diferenciades. Durant un període es va transformar en la prestigiosa Institució Valenciana d'Estudis i Investigació (IVEI), que el Partit Popular es va entestar a tancar per reposar en lloc seu, però no amb la seua significació, l'antiga Institució Alfons el Magnànim (IAM). Amb el canvi polític propiciat per les majories d'esquerres i valencianistes al País Valencià, arran de les eleccions municipals i autonòmiques de maig de 2015, la IAM ha renascut de les seues cendres, perquè el llarg període d'hegemonia del PP havia produït efectes desastrosos en el funcionament i els resultats d'una institució que havia viscut èpoques fecundes. A hores d'ara es pot dir justificadament que s'ha superat una etapa de davallada i esmorteïment. La IAM projecta de nou sobre la societat valenciana una sèrie de propostes de dinamització cultural que són rebudes amb expectativa.

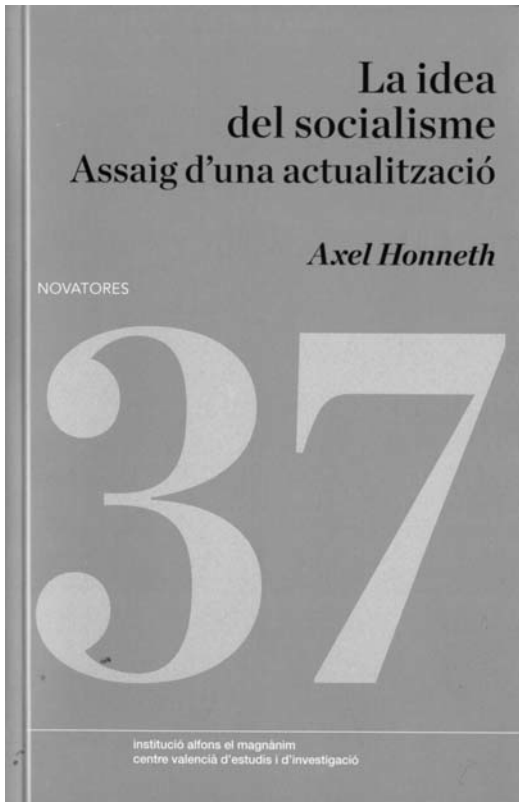
Seu de l'Institució Alfons el Magnànim a València.

La IAM-CVEI és un organisme de caràcter públic que centra la seua activitat en el suport a la recerca, la difusió cultural i les publicacions. Està integrat per quatre instituts: l'Institut d'Humanitats i Patrimoni, l'Institut d'Història, l'Institut de Ciències Socials i de la Cultura i l'Institut de Ciències Físiconaturals i de la Salut. En són directors Anacleto Ferrer, Ismael Saz, Antonio Ariño i Vicent Martínez, tots ells professors de la Universitat de València. És, doncs, una estructura relativament lleugera i operativa que pretén prioritzar els resultats per damunt de les nomenclatures i els organigrames aparatosos.

El nou disseny de la IAM, dirigida pel sociòleg Vicent Flor (professor així mateix de la UV), aposta per una renovació en profunditat de la política editorial. Ha recuperat una capçalera històrica, la revista *Debats*, fundada en 1982, que havia estat una publicació rellevant, amb aportacions cabdals en el camp de la historiografia i de la cultura contemporània en el sentit més general i innovador. Durant l'època de govern del PP la davallada d'aquesta publicació havia estat cridanera. A hores d'ara ha renascut, dirigida per Joaquim Rius Ulldemolins i es presenta com a «Revista de cultura, poder i societat» amb voluntat de rigor acadèmic. Els tres primers números de la nova època han inclòs dossiers sobre «Comunitats imaginades al segle XXI. Homenatge a Benedict Anderson», «Cultura i estat: autonomia creativa, lluita política i instrumentalització» i «Plurinacionalitat, federalisme i sobirania a l'Estat espanyol: mirades creuades». La IAM-CVEI es proposa també recuperar una altra capçalera històrica, la *Revista Valenciana de Filologia*, dirigida per Vicent J. Escartí, i promou un relançament de l'edició de llibres, amb una reordenació de col·leccions i una modernització decidida en l'aspecte formal.

Prou sabem que els fruits d'una política editorial es veuen amb el temps: res no s'improvisa en aquest camp. Però ja se'n van veient resultats. I així, amb el ritme sostingut de la pluja fina que assaona la terra han aparegut, entre altres, volums tan significatius com ara *Poesia i identitat* de Jordi Julià, *La violència política contra les dones* d'Antoni Simó Rosaleny i Ricard Camil Torres, *Poesies i proses valencianes* de Teodor Llorente en edició de Rafael Roca, *Diari de Sotaia* de Joan Pellicer o *La idea del socialisme. Assaig d'una actualització*, d'Axel Honneth. Precisament l'edició d'aquest

llibre comportà la presència a València del seu autor, filòsof i pensador social reconegut i hereu de la tradició de l'Escola de Frankfurt, com a deixeble de Jürgen Habermas i seguidor de Max Horkheimer i Theodor W. Adorno.

L'horitzó local, obert a perspectives globals

No és sobrer destacar-ho, perquè és altament simbòlic: la IAM no es vol limitar a la recerca de temes locals, sinó que vol imprimir –com en els millors temps de la IVEI– un segell marcadament universal, per dir-ho així, capaç de posar èmfasi en allò vàlid i ple d'interès de l'entorn proper, però de lligar-lo també a les preocupacions més generals del ciutadà contemporani. Aquesta és la via per obrir l'horitzó d'allò local a perspectives globals, que el potencien clarament. Tancar l'horitzó local en si mateix, amb un biaix estantís i autoreferencial, reiteratiu i metodològicament desfasat, és una errada. O alguna cosa més que una errada: un enfocament culturalment estèril i políticament reaccionari. Apuntava que la IAM-CVEI és un organisme singular. I tant. Capaç de publicar alhora les poesies i les proses valencianes

del pare de la Renaixença valenciana, conservador i innocu, però que admet lectures diverses (i que ha estat darrerament objecte d'una relectura plena d'interès de la mà de Rafael Roca), i d'un hereu de l'Escola de Frankfurt que proposa un replantejament de la idea de socialisme en el món actual, una vegada superat l'esquema bipolar, constatat el caire opressiu del socialisme real i comprovats també els límits i els riscos creixents de la dinàmica capitalista.

La IAM-CVEI ha promogut també la recuperació d'una col·lecció històrica: la «Biblioteca d'Autors Valencians», que havia fundat i dirigit Joan Fuster. És una col·lecció fonamental que recull i sistematitza, en edicions accessibles dirigides a un públic ampli, els clàssics valencians de totes les èpoques. Mai no hi havia hagut una col·lecció així, que volia establir no ja el cànon sinó el registre d'una tradició literària d'autors valencians en català que, tot i les interrupcions i les incerteses, s'ha mantingut el llarg del temps i coneix a hores d'ara una florida espectacular. La BAV té com a director l'escriptor Enric Sòria, sens dubte una tria que és tota una garantia de qualitat. En la nova etapa, que retorna a l'esperit original de la col·lecció, han aparegut fins ara els *Diàlegs* de Joan Lluís Vives, en edició de Francesc J. Hernández que actualitza la traducció de Josep Pin i Soler, i la *nouvelle* d'Artur Perucho *Ícar o la impotència*, en edició de Josep Palomero. És una gran notícia per a la nostra cultura, aquesta recuperació de la BAV, que en l'etapa anterior havia estat potinejada, incloent-hi autors en castellà i obres molt menors, i s'havia convertit en un calaix de sastre poc rigorós. Perquè no té sentit recuperar obres justament oblidades de qualsevol autor nascut a les «tres províncies», si no és per afalagar algú i sobretot el regust localista, però sí que en té –i molt!– incloure en una col·lecció acurada aquells autors que van contribuir a la continuïtat de la llengua literària i que configuren una veritable tradició, que dialoga amb si mateixa i alhora amb la literatura del conjunt del domini lingüístic i d'arreu.

L'aposta per la memòria i la biografia, un terreny que pot oferir un panorama indiciari ric i suggeridor, es concreta en la creació d'una nova col·lecció: «Moment. Memorialística», dirigida per Xavier Serra, així com en el relançament de la col·lecció «Biografia», en què hi ha en preparació una biografia de l'economista, historiador i antropòleg Karl Polanyi, l'autor de *La gran transformació*. En la nova col·lecció ha aparegut un volum molt apreciable del malaguanyat naturalista Joan Pellicer (el ja esmentat *Diari de Sotaia*) i s'anuncien les memòries de l'editor Cabrerizo, entre altres. La intenció no passa desapercibuda: vol «suscitar entre els autors actuals el conreu de la literatura memorialística». Una manera eficaç de promoure una visió més densa de la cultura

temes-3) (pat

i els personatges d'un país que s'havia arribat a convèncer, obligat per una concatenació complexa de causes històriques, que «la nostra història és la d'ells», i que allò nostrat és, per definició, d'escassa entitat.

La IAM patrocina també els premis literaris València i València Nova, els primers en camí d'esdevenir dels més importants del país i els segons adreçats a menors de trenta anys. Els premis València tenen també molta història. Junta-ment amb els premis, les activitats de difusió, els encontres, les conferències i els «debats del Magnànim», tot plegat marca una nova etapa que té com a eixos la recerca promoguda pels instituts i una política editorial ambiciosa.

En aquest sentit, la col·lecció «Pensament i Societat» té com a objectiu la traducció a la nostra llengua d'obres altament significatives del pensament contemporani, un flanc escassament atès, per diverses raons, en el món editorial no només valencià sinó de la resta de l'àmbit lingüístic. S'hi troben en preparació avançada dues obres: *Com acabarà el capitalisme*, del sociòleg Wolfgang Streeck, i *La política de l'enemistat*, de l'historiador i polítològ Achille Mbembe.

Origen franquista, vaivens posteriors, esperança actual

Assenyalava al començament que la Institució Alfons el Magnànim té una llarga història. En efecte, l'any 2018 farà

setanta anys. Fou fundada el 1948 amb l'ambició de sistematitzar els estudis locals en l'òrbita de les iniciatives tutelars del CSIC, l'organisme controlat per l'Opus Dei i regit per José María Albareda (prohom molt proper a Josemaría Escrivà de Balaguer) que, al servei del règim franquista, volia articular aquesta mena de centres –com ara l'Institut d'Estudis Ilerdencs, el Fernando el Catòlic de Saragossa o el Príncep de Viana de Navarra– per a explotar «la potencia de lo local», com afirmava el mateix Albareda. Naturalment, la recerca bàsica i important, el finançament i els grans temes universals (convenientment depurats, és clar) restaven en mans dels organismes centrals amb seu a Madrid.

Però en tot disseny totalitari sempre hi ha esclatxes. A València impulsaren la creació de la IAM un seguit de personatges ben integrats en el règim franquista, com ara Felipe María Garín y Ortiz de Taranco, diputat provincial, advocat i amb el temps catedràtic d'història de l'art. Tanmateix, la Institució inicial, que sofrí diverses remodelacions, va fer moltes coses, va promoure investigacions i publicacions valuoses, i en l'erm cultural de l'època la seua tasca fou de vegades meritòria. L'esperit liberal del seu director tècnic durant molts anys, Don Arturo Zabala, va obrir algunes esclatxes en una trajectòria que arribà molt esmorteïda al final del franquisme.

El 1980, amb els socialistes al capdavant de la Diputació, començà una renovació cabdal. De la mà de Josep Picó i de Màrius García Bonafé, la IAM visqué una època daurada que culminà amb la creació de la IVEI el 1985, en consorci amb la Generalitat Valenciana. Era un organisme amb un volum de finançament inèdit i una activitat de recerca –en els diversos camps– sense precedents i que a més promogué les Edicions Alfons el Magnànim, que assoliren aviat projecció molt més enllà de l'àmbit valencià. El triomf electoral del PP en 1995 i el llarg *Vintegno* que el seguí acabaren amb una Institució que s'adreçava a acomplir, i en bona mesura acomplí, un somni llargament acaronat pels valencians compromesos amb la cultura pròpia: comptar amb un organisme cultural potent al servei del País. Un organisme a la manera de l'Institut d'Estudis Catalans (1907).

L'esmentada ambició no s'havia assolit ni amb el Centre de Cultura Valenciana (1915), per les limitacions d'una societat encara molt immadura, ni amb el malaguanyat Institut d'Estudis Valencians (1937-38), de vida efímera durant la Guerra Civil però amb una orientació clara. La IAM, al llarg del temps, i sobretot la IVEI, sí que van aportar a aquest àmbit un bri de llum en alguns moments i també realitzacions tangibles i valuoses, enmig del complex procés de redreçament d'un País que, a hores d'ara, viu un moment esperançador. ■